

Л.Г. ШИМОРГУН,

професор кафедри менеджменту та економіки, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтва

Основні пріоритети організації навчального процесу у вищих навчальних закладах відповідно до нового Закону України «Про вищу освіту»

У статті представлений порівняльний аналіз реалізації державної політики в галузі освіти в Україні та найбільш розвинутих країнах світу, наведено висновки щодо діяльності людей, які здобували знання за існуючими моделями освіти, що привело систему освіти до глибокої кризи.

Наведено пропозиції щодо основних пріоритетів організації навчального процесу в контексті нового Закону України «Про вищу освіту» та входження України в європейський освітній простір.

Ключові слова: вища освіта, державна політика у сфері вищої освіти, Болонський процес, моделі освіти, пріоритети організації освітнього процесу, гуманітарно-духовна складова освітніх моделей, екологізація навчання, інформатизація навчання.

Л.Г. ШИМОРГУН,

професор, кафедра менеджменту та економіки, Национальная академия руководящих кадров культуры и искусства

Основные приоритеты организации учебного процесса в высших учебных заведениях в соответствии с новым Законом Украины «О высшем образовании»

В статье представлен сравнительный анализ реализации государственной политики в отрасли образования в Украине и наиболее развитых странах мира, приведены выводы относительно деятельности людей, получивших образование по существующим моделям образования, что привело систему образования к глубокому кризису. Даны предложения в отношении основных приоритетов организации учебного процесса в контексте нового Закона Украины «О высшем образовании» и вхождения Украины в европейское образовательное пространство.

Ключевые слова: высшее образование, государственная политика в сфере высшего образования, Болонский процесс, модели образования, приоритеты организации образовательного процесса, гуманитарно-духовная составляющая образовательных моделей, экологизация обучения, информатизация обучения.

L. SHMORGUN,

professor, National academy of managerial staff of culture and arts

The main priorities of the educational process in higher educational institutions under the new Law of Ukraine «On Higher Education»

This article presents a comparative analysis of the implementation of the state policy in education in Ukraine and most developed countries, a conclusion was reached about the fact that the activities of people educated following the existing models led the system of education into a deep crisis.

Author presents a set of proposals regarding main priorities of the educational process in the context of the new Law of Ukraine "On Higher Education" and Ukraine's entry into the European educational space.

Keywords: higher education, public policy in higher education, the Bologna process, model of education, the priorities of the educational process, humanitarian-spiritual component of educational models, ecologization of studies, informatization of studies.

Постановка проблеми. Важливим етапом трансформації нашого суспільства є побудова соціально орієнтованої економіки (в перспективі – і постіндустріального суспільства). Стратегічний курс цієї побудови – інноваційна модель розвитку України. Головною складовою успішної реалізації цієї моделі є зростання інтелектуального потенціалу нашої нації. Людина з реальною вищою освітою здатна продукувати нові знання, а не тільки використовувати отримані у середній та вищих школах. Разом із тим темпи зростання частки населення з вищою освітою в Україні одні з найнижчих в Європі.

Проблема підвищення рівня якості освіти в Україні полягає в неналежному фінансуванні і неналежній організації навчального процесу у вищих навчальних закладах, що гальмує входження нашої освіти в європейський освітній простір

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідження щодо розвитку освіти і науки в Україні, і зокрема організації навчального процесу у вищих навчальних закладах,

відповідно до основних положень Болонського процесу проводили відомі українські фахівці під керівництвом академіка В.М. Гейця, а також НАПН України В.Г. Кремінь, В.П. Андрущенко, професори С.М. Ніколаєнко, Б.Д. Руденко, С.І. Сербрянський, С.І. Гончаров.

Значний внесок у розробку і прийняття Закону України «Про вищу освіту» зробили такі науковці, як Л.М. Гриневич, С.М. Квіт. Положення цього закону в значній мірі спрямовують входження нашої системи освіти в європейський освітній простір.

Негативні явища в системі освіти потребують подальших досліджень у напрямі розробки ефективної освітньої моделі XXI ст.

Мета статті – аналіз стану державної політики у галузі освіти, науки та визначення основних пріоритетів для розробки ефективної освітньої моделі.

Виклад основного матеріалу. В контексті підписаної угоди щодо асоційованого членства України в ЄС дослідження і

публікації українських фахівців були зорієнтовані в значній мірі на аналіз у проведенні вітчизняної державної політики в галузі освіти, науки і найбільш розвинених країн Європи і світу.

Так, за дуже великої різниці у ВВП у розвинених країнах витрати на освіту на початку 90-х років у Франції дорівнювали – 7,1%, в Японії – 6,3%, США – 6,1%. В Україні ж у 2013 році на відповідні цілі витрачалося понад 4,0%. Різниця в абсолютних витратах на душу населення буде значно більшою. Якщо в США відповідні витрати становлять \$2057, у Франції – \$1216, у Німеччині – \$859, то в Україні – усього \$83. Причому витрати на освіту в розвинених країнах увесь час збільшуються. В Україні відзначається протилежна тенденція. Розрахунки свідчать, що за умов сприятливого економічного розвитку і за виконання конституційних норм безкоштовними в Україні можуть бути 20–25% освіти і 15–20% медичного обслуговування. Може трапитися, що практично все державне фінансування буде спрямовано на початкову та середню освіту, що призведе до загрозливої ситуації, коли вища освіта стане доступною для багатой та середньозабезпеченої частки суспільства. Це становитиме 10–15% випускників шкіл проти 38% в Україні у 1997 році, 63% – у США, 67,3% – у Канаді, 34,7% – у Франції.

У стратегічному плані втрата доступу до вищої освіти для переважної частини населення позбавить Україну будь-яких планів мати перспективи постіндустріального розвитку в XXI ст. Найближчими роками бюджетні асигнування на освіту в розрахунку на душу населення слід збільшити принаймні в 2–2,5 рази. А джерелом покриття таких видатків могли б стати доходи від «виходу на світло» тіньової економіки.

В Україні не ведеться робота з узгодження підготовки випускників вищої школи з потребами економіки у фахівців.

Відомо, що на початку XXI ст. міжнародні корпорації, транснаціональні компанії зокрема, стають основними суб'єктами світової економіки і ведуть підготовку необхідних кадрів власними зусиллями. З цією метою багато корпорацій створюють спеціальні університети. За даними дослідницької компанії Corporate University Exchange (спеціалізується на аналізі даних у сфері корпоративної освіти) кількість таких університетів за період з 1994 по 2004 рік у розвинених країнах збільшилася у чотири рази – до 1600. Якщо така тенденція збережеться, до 2020 року корпоративних університетів буде більше, ніж звичайних.

Послуги освіти в сучасному світі перетворюються на експортний товар. Великобританія за рахунок навчання в її вузах іноземних студентів (8,6% від їхньої загальної кількості) отримує щорічний дохід у 12 млрд. ф. ст. У США кількість іноземних студентів сягає 30,2% від загальної їх чисельності. Потенціал України оцінюється у \$800 млн. на рік.

В Японії на 100 випускників середніх шкіл припадає 65 місць у вищій школі, в США – 60, у Франції – 55, в Україні – 22. А оскільки світ стає людиноцентристським, то індивідуальний розвиток людини, особистості – основний показник прогресу. Який же інтелектуальний потенціал України? Тільки близько 15% українців мають вищу освіту, тоді як високотехнологічні країни мають 40–60 відсотків громадян із вищою освітою. Як результат – в Україні інноваційна продукція становить лише 7% від загального промислового виробництва, а у високотехнологічних країнах – 80–90%.

Відомо, якщо на науку виділяється менше 2% ВВП, розпочинаються руйнівні процеси не лише в самій науці, а й в економіці і суспільстві в цілому. В Ізраїлі на науку виділяється 3,5% ВВП, в Японії – 2,8%, в США – 2,2%, а в Україні – менше 1%. Це притому, що керівництво України всебічний розвиток освіти і науки віднесло до найвищих національних пріоритетів, оскільки вони – основа інноваційного розвитку.

Яким же чином реалізувати названі найвищі національні пріоритети? Зрозуміло, що потрібне належне фінансування. Але якої ж моделі освіти дотримуватись? Для того щоб об'єктивно відповісти на це питання, доцільно звернутися до основних висновків результатів діяльності людства у XX ст. До них можна віднести такі:

1. Найсуттєвіша риса XX століття – створення людством смертельної загрози своєму існуванню, наближення до межі повного самознищення.

2. Дальший поступ суспільства на засадах, на яких воно розвивалося від найдавніших часів і до наших днів, уже неможливий. Тому, що, по-перше, майже повністю вичерпані рекреаційні можливості глобальної соціоприродної системи «суспільство – природа», а по-друге, ступінь деформації природних властивостей оточуючого середовища величезний, а екологічна місткість повітряного середовища, ґрунту та водоймищ надзвичайно мала.

(Екологічна місткість – величина додаткового антропогенного навантаження на екосистему яка знешкоджується екосистемою шляхом саморегуляції, самоочищення та самовідновлення, не порушуючи при цьому оптимальний режим свого функціонування.)

Що ж призвело до такого стану? Висновок ми вбачаємо в такому: діяльність людей, які здобували знання за існуючими моделями освіти, привела середовище їх проживання до катастрофічного стану і поставила під загрозу подальше існування всього живого на планеті Земля. Чому так сталося? Тому, що діючі моделі освіти весь час збагачували знання (як зробити кам'яну сокиру, велосипед, трактор, літак, комп'ютер, космічний апарат тощо), але свідомості людини практично не змінювали, тобто не змінювали філософію її життя.

На наш погляд, земляни ніколи не мали і поки що не мають такої моделі освіти, з допомогою якої можна було б забезпечувати як завгодно тривале існування людини як біологічного виду *Homo Sapiens* на планеті Земля.

Усі існуючі моделі освіти таких знань не давали.

Тому в наш час система освіти перебуває, за визначенням світових експертів, у глибокій кризі. З метою її подолання і розробки ефективної освітньої моделі XXI століття оголошено ЮНЕСКО «століттям освіти». Триває пошук моделі XXI століття. Яке місце займає в цьому пошуку Болонський процес, на який так багато надій покладають освітяни України?

Суть Болонського процесу і також нового Закону України «Про вищу освіту» полягає у формуванні на перспективу загальноєвропейської системи вищої освіти, яка ґрунтується на спільності фундаментальних принципів функціонування.

Однією з головних причин, що зумовили даний процес, є докорінні перетворення в економічних системах всіх розвинених країн, небувала за масштабами революція в економічній сфері, перехід людства від індустріальних до науково-інформаційних технологій. Не загроза знищення життя на плане-

ті, а виклик сьогодення: глобалізація суспільного розвитку, спільне економічне поле, інформаційний простір і ринок праці – ось що викликало до життя Болонський процес. Болонський процес та Закон України «Про вищу освіту» – це суттєві кроки до входження освіти нашої держави в європейський освітній простір. Цей процес органічно поєднується зі стратегічним курсом України на інтеграцію до Європейського Союзу, забезпечення всебічного входження України в європейський політичний, економічний і правовий простір. Тому як потреба сьогодення – Болонський процес доцільний. Доцільний тому, що унормовує освіту для того, щоб дипломи наших випускників визнавали у світі, щоб європейці вчилися у нас, а ми – у них, щоб, наприклад, дипломовані наші інженери не працювали малярами–штукатурами за кордоном. Зближення різних освітянських шкіл, уніфікація організації навчального процесу, формування єдиного освітнього простору відбувається тут у рамках удосконалення існуючих моделей освіти. Ми вже звертали увагу на те, що всі існуючі моделі освіти не витримують критики з точки зору збереження життя на Землі.

Тобто Болонський процес, європейська модель освіти (також як і американська, російська та і всі інші, які є сьогодні) – це ще не модель освіти XXI століття. Діяльність людей, які здобули знання відповідно до цих моделей, привела середовище проживання землян до катастрофічного стану.

Яким же вимогам, на наш погляд, повинна відповідати модель освіти XXI століття? Наведемо деякі з них.

Перш за все, і це головне, вона повинна формувати новий тип світогляду, іншу, відмінну від минулих тисячоліть, філософію життя людини.

Суть нової філософії життя – нова поведінкова домінанта людини в природі і суспільстві, визначення розумної (достатньої) межі задоволення власних потреб, тобто обмеження споживацьких інстинктів, рух до ноосфери як тепер так і на віддалену перспективу.

На зміну праці як діяльності, що продиктована виключно матеріальною необхідністю, має прийти активність, умотивоване бажання людини розкрити себе відповідно до власної внутрішньої природи. Ідеться про зміну ціннісних пріоритетів людини, створення такої ситуації, коли головним устремлінням особистості стає вдосконалення її внутрішнього, духовного потенціалу. Завдання – надзвичайно складне. Саме тому пріоритетом освітянської моделі XXI століття має бути гуманізація навчання, формування нового типу особистості, що своєю діяльністю створить новий тип культури. В навчальному процесі ми повинні кардинально посилити гуманітарно–духовну складову і добитись пріоритетності засад моральності та духовності поруч з професіоналізмом.

Процес формування нового світогляду, нової філософії життя починається у сім'ї, продовжується у дитячому садку, школі, вузі тощо. На кожному етапі мають реалізуватись ті чи інші цілі. До фундаментальних цілей вищої освіти доцільно віднести:

- відтворення культури і духовності суспільства у всіх формах і проявах як умови відтворення суспільного інтелекту;
- випереджувальний розвиток людини і формування духовних якостей, виховання загальнолюдських моральних якостей;
- зміщення акцентів у навчанні та вихованні з фахових знань студента на його особистості, людські якості.

Особисті якості людини мають стати цілями і умовами підготовки до майбутньої професійної діяльності та органічного входження нових поколінь у соціальне життя в усьому прояві його форм.

Другим пріоритетом моделі освіти XXI століття має стати екологізація навчання.

Природне середовище знаходиться в такому стані, що екологія як інтегрована дисципліна, яка поєднує всі природничі, точні, гуманітарні і соціальні науки, повинна стати лідером наук XXI століття, а екологізація мислення має бути природною формою діяльності.

Дія цього необхідна відповідна підготовка та міждисциплінарний підхід, коли в центрі стоїть загальнофілософський напрям – культура. Екологічні, як і інші глобальні проблеми, не вкладаються в традиційні рамки спеціалізації відповідно до предметів і професій. Вони повинні сприйматися на всіх рівнях – від локального до планетарного, причому сприйматися в контексті системного взаємозв'язку діючих на них сил. Ними має бути пронизаний весь навчально–виховний і науково–пошуковий процес у всіх закладах освіти.

Це важливо ще й тому, що парадигма інформаційного суспільства, на відміну від індустріального, ґрунтується на органічному тринітарному поєднанні економічної, соціальної й екологічної сфер, за визначальної ролі останньої.

Третій пріоритет моделі освіти XXI століття – інформатизація навчання. Цього вимагає інформаційна насиченість середовища життєдіяльності, лавиноподібний розвиток високих технологій, знань інформації та високий динамізм їх зміни.

Висновки

Названі пріоритети для моделі освіти XXI століття є визначальними. Впроваджуючи Болонську декларацію та реалізовуючи Закон України «Про вищу освіту», потрібно ці пріоритети реалізувати в повній мірі, тоді з часом сформується і модель освіти XXI століття. Україна буде спроможна достатньо швидко увійти до списку найбільш розвинених країн світу.

Звичайно, потрібно буде змінювати, удосконалювати, узагальнювати та уніфікувати принципи організації навчального процесу, технології опанування знань, типи взаємин між вчителем і учнем, викладачем і студентом тощо. Але в результаті людство зможе гармонізувати відносини з природним середовищем і забезпечити існування Homo Sapiens на планеті Земля як завгодно довго.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 №556–VII станом на 01.10.2014 / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид–во, 2014. – №37–38.
2. Гончаров С. Про деякі проблеми вищої та середньої освіти в Україні в контексті Європейської кредитно–трансферної системи навчання / С. Гончаров // Нова педагогічна думка. – 2012. – №1. – С. 14–19.
3. Серебрянський С. Стратегічні аспекти розвитку освіти в умовах інтеграції України в європейський освітній простір / С. Серебрянський // Вища школа. – 2013. – №4. – С. 7–14.
4. Індикатори діяльності та статистична оцінка розвитку ВНЗ: нові підходи та умови прийняття Закону України «Про вищу освіту» / [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://cstat.asta.edu.ua>

Б. Трансформація моделі економіки України (ідеологія, протиріччя, перспективи) / За ред. В.М. Гейця. – К.: Логос, 1999. – С. 478–479.

Б. Економіка України: підсумки перетворень та перспективи зростання / За ред. В.М. Гейця. – К.: Форт, 2000. – С. 193.

УДК 347.73

Т.В. ТУЧАК,

к.е.н., доцент кафедри податків і митної справи, Національний університет ДПСУ

Тенденції оподаткування багатства

У статті зроблена спроба з'ясування сутності багатства як об'єкта оподаткування. Окреслені форми оподаткування багатства. Визначено тенденції оподаткування заможних громадян. Розкриті позитивні та негативні риси оподаткування багатства.

Ключові слова: багатство, розкіш, активи, податок на майно, податок на спадщину, податок на приріст капіталу, податковий щит.

Т.В. ТУЧАК,

к.э.н., доцент кафедры налогов и таможенного дела, Национальный университет ГНСУ

Тенденции налогообложения богатства

В статье исследована суть богатства как объекта налогообложения. Очерчены формы налогообложения богатства. Сформулированы тенденции налогообложения богатых граждан. Раскрыты позитивные и негативные стороны налогообложения богатства.

Ключевые слова: богатство, роскошь, активы, налог на имущество, налог на наследство, налог на прирост капитала, налоговый щит.

T.V. TUCHAK,

PhD in Economics, docent of the tax and customs matters National University of State Tax Service

Trends in taxation of the wealth

The article is devoted to an essence of wealth in the role of taxation object. The forms of wealth taxation are considered. The tendencies of the rich people taxation are reformulated. Positive and negative aspects of the wealth taxation are revealed.

Keywords: wealth, luxury, assets, estate tax, inheritance tax, capital gain tax, tax shield.

Постановка проблеми. У 2012 році представниками влади та громадськістю активно обговорювався законопроект «Про внесення змін до Податкового кодексу щодо оподаткування багатства та предметів розкоші» (№10558). Варто зазначити, що ідея запровадження податку на багатство реалізувалась у декількох законопроєктах. Представники фракції «Батьківщина» Юрій Ганущак та Андрій Павловський представили законопроєкти №10558–1 та №10558–2; Комуністична партія – законопроєкт №10197. Кабінет Міністрів подав на розгляд проєкт №10558. Протипом законопроєкту став проєкт закону, запропонований тодішнім міністром соціальної політики Сергієм Тігіпко. Саме законопроєкт Кабміну взяли за основу для розгляду на сесії Верховної Ради. Ознайомитись зі змістом проєкту допоможе розгляд параметрів оподаткування багатства та предметів розкоші (табл. 1).

Вказаний законопроєкт неодноразово доопрацьовували. Якщо у представленому варіанті базою оподаткування нерухомості вважається площа квартири, то в оновленому додатково вводять критерій вартості. Проте, незважаючи на удосконалення, проєкт не було затверджено Верховною Радою.

Поданий законопроєкт у цілому був негативно сприйнятий аналітиками та експертами. Серед його найбільших недоліків вказують на непродуманість механізму адміністрування податку. Зокрема, не визначена роль податкового агента при сплаті податку, не прописаний процес нарахування, утримання та сплати податку, якщо набувачем є фізична особа – підприємець та інші.

У згаданих законопроєктах не приділено уваги самим дефініціям «багатство», «розкіш», однак, розписані окремі предмети, які відносяться до них: об'єкти житлової нерухомості, земельні ділянки, окремі засоби пересування, коштовності, аксесуари, зброя, предмети мистецтва та колекціонування, хутро, телефони тощо.

Натомість на початку 2014 року прем'єр-міністр Арсеній Яценюк оприлюднив ініціативу Кабінету Міністрів щодо запровадження податку на багатство з доходів понад 300 тис. грн. у розмірі 20% та понад 500 тис. грн. – 25% (за попередніми підрахунками до категорії найбагатших можна віднести 1,7% українців). Отже, якщо в уряді В.Ф. Януковича багатство асоціювалось першою чергою з рухомою та нерухомою власністю, то в новому уряді – з величиною доходу. За словами міністра економічного розвитку і торгівлі України Павла Шеремети, сьогодні у Податковому кодексі немає чіткого визначення, які люди вважаються багатими чи бідними, але відтепер багатими вважатимуться люди, які мають більше 40 мінімальних заробітних плат. Серед вітчизняних законодавців та державних діячів спостерігається необґрунтоване, інтуїтивне визначення критеріїв багатства, яке вважається неприйнятним у сфері права та фіску. Тому природа багатства потребує детального дослідження, а форми його оподаткування – уточнення.

Унаслідок кризових процесів у вітчизняній фінансово-економічній і політичній сферах виникли проблеми наповнення бюджетів, бюджетного дефіциту, державного боргу. Це спонукає науковців та державних діячів до пошуку нових та удосконалення існуючих форм оподаткування з метою компен-